

Ivan RIHTARIČ¹

Vojna posojila na Spodnjem Štajerskem v prvi svetovni vojni

Bistvo akcije »razpis vojnega posojila« je bilo, po pisanju "Štajerca", ne darovanje, ampak posojanje denarja državi, ki bo zagotovila primerno varnost vračila in visoke obresti. Z razpisi so ljudi predvsem spomnili na patriotizem in vdanost do cesarja ter za mirno in varno prihodnost domovine. Razpisanih je bilo kar osem zelo uspešnih posojil, katerih vrednost in pomen sta predstavljena v nadaljevanju prispevka.

Časopis "Štajerc" je takoj ob izbruhu prve svetovne vojne svoje bralce prepričeval, naj se ne bojijo za svoje denarne hranilne vloge, naložene v številnih bankah in hranilnicah. Pozval jih je, naj se dvigujejo denarja, in za najvarnejše zavetišče za denar priporočal kar "Šparkaso."²

Da pa vsi ljudje le niso zaupali v delovanje bank in hranilnic, nam pove zanimiv oglas, ki je ponujal za privatno posojilo 500 kron takojšnje plačilo obresti.³

Da je ob izbruhu prve svetovne vojne bilo še znosno blagostanje, nam potrjuje tudi dejstvo, da je "Štajerc" objavljajl še vedno loterijske številke za Gradec in Trst. Novembra, leta 1914, je objavil poziv za loterijo na Koroškem ter konec leta pozval bralce k nakupu srečk za vseavstrijsko loterijo z bogatimi dobitki.⁴

Država je seveda morala poskrbeti tudi za svojo potratno blagajno in za zagotovitev vedno večjih vojaških stroškov. Objavila je poziv državljanom, da naj redno in pravočasno plačujejo davke in druge finančne obveznosti, saj je to "njihova domoljubna dolžnost."⁵

Najpomembnejši denarni projekt, ki ga je želela izpeljati Avstrija po izbruhu vojne, pa je bil **razpis prvega vojnega posojila**. Ljudi so spomnili na patriotizem in vdanost do cesarja ter za mirno in varno prihodnost domovine. Bistvo akcije je bilo, po pisanju "Štajerca", ne darovanje, ampak posojanje denarja državi, ki bo zagotovila primerno varnost vračila in visoke obresti. Razpis je trajal en teden (16.–24. november 1914), ob podpisu je bilo treba vplačati le desetino, ostalo pa do začetka decembra 1914.

1 Dr. Ivan Rihtarič, Dalmatinova ulica 6, 9252 Radenci.

2 Štajerc; 25/14 (29. 7. 1914) v prispevku „Ne bojte se za hranilne vloge!“ in v 26/14 (2. 8. 1914) v prispevku „Ne jemajte denarja iz Šparkas“ in v 27/14 (9. 8. 1914) v prispevku „Kje je denar najbolj varen“ in v 31/14 (6. 9. 1914) v prispevku „Proti sleparjem in bedastim govoricam“ („...ne nasedajte... denar, da je zaradi vojne nevarnosti...da papirnati nič več ne velja...da je potrebno kopiciti življenjska sredstva“).

3 Štajerc; 38/14 (25. 10. 1914) v prispevku „Oglas“

4 Štajerc; 25/14 (29. 7. 1914) v inseratu „Loterijske številke za Gradec in Trst“ in v 40/14 (8. 11. 1914) v prispevku „III. razredna loterija“ („... Naročila sprejema prodajalec Fanny Ankele, c.kr. glavna zaloga tobaka Bleiburg na Spodnjem Koroškem“ ter v 45/14 (13. 12. 1914) v prispevku „Vabilo na začetno srečkanje“ (III. c.kr. avstrijska razredna loterija); srečka je stala 40 kron, obljubljenih je bilo 80.000 dobitkov, ob prodanih 160.000 srečkah bi bil glavni dobitek kar milijon kron.

5 Štajerc; 31/14 (6. 9. 1914) v prispevku „Poziv k točnemu plačanju“ (Gradec, 22. 8. 1914).

Vplačilna mesta so bila pri vseh poštnih in davčnih uradih, hranilnicah in privatnih bankah.⁶

Rezultat prvega vojnega posojila je bil večji od pričakovanj, zato je časopis pohvalil ljudi za njihovo sodelovanje. Skupaj je bil vpisanih 1.441 milijonov, na Ogrskem pa nekaj več kot 800 milijonov kron.⁷

O vojnem posojilu je razmišljala tudi francoska vlada, kar pa bo šele predložila parlamentu v sprejem (10 milijard frankov).⁸

Avstrija pa je načrtovala tudi še uvedbo posebnega vojnega davka, in sicer v obliki doklad na dohodninski davek po posebni progresivni obdavčitveni lestvici, na Ogrskem pa so izdali tudi nove papirnate bankovce za dve kroni, ker je na splošno primanjkovalo drobiža.⁹

Novembra 1914, ko so že začeli »črnovojniki« na veliko odhajati na fronto, je svoje finančne usluge vojakom in njihovim družinam ponudila tudi zavarovalna firma Phönix iz Eggenberga pri Gradcu.¹⁰

V začetku leta 1915 sta se v finančne tokove na Spodnjem Štajerskem aktivno vključile tudi hranilnice na Ptuj, v Konjicah in Sv. Duh - Loče. Razširile so svoj odpiralni čas, na Ptuj tudi na nedeljo in praznike, zvišale obresti na vloge in posojila ter seveda izvedla letna občna zborovanja.¹¹

V začetku leta so se pojavile tudi nekatere nepravilnosti v finančnih krogih; tako je bila v opekarni v Križevcih pri Ljutomeru odkrita finančna nepravilnost ob sestavi letne bilance za leto 1914. Obsojenici so bili štirje odgovorni z denarnimi globami, med njimi tudi znani ljutomerski advokat dr. Karol Grossmann.¹²

»Štajerc« je še vedno redno objavljala poročila o loterijskih žrebanjih v Gradcu in Trstu ter izredno natančno poročal o razredni loteriji na Dunaju.¹³

Po obvestilu bralcem o končni vsoti nemškega vojnega posojila in personalni menjavi v finančnem ministrstvu v avstrijski vladi je bilo v maju **razpisano drugo vojno posojilo**. Na prebivalstvo je »Štajerc« naslovil poseben razglas, v katerem je povabil na plačilo podpisovalno določene vsote v času od 8. do 29. maja 1915. Posebej je opozoril ljudi, da bi bilo vsako odlašanje sramotno in obenem nespametno, saj se bo denar dobil nazaj po desetih letih z lepimi obrestmi, za kar garantira država.¹⁴

6 Štajerc; 42/14 (22. 11. 1914) v prispevku »Podpisujte vojno posojilo« (»...Blago in kri za našega cesarja, blago in kri za domovino!«).

7 Štajerc; 43/14 (29. 11. 1914) v prispevku »Vojno posojilo« (»...to pomeni pravo finančno zmago monarhije«) in v prispevku »Vojno posojilo« (»...nudi se narodom Avstrije prilika, da dejansko pokažejo vroče domoljubje... Nobena druga državna zadolžnica, noben zastavni list ne prinaša takih doneskov...«).

8 Štajerc; 43/14 (29. 11. 1914) v prispevku »Vojno posojilo v Franciji.«

9 Štajerc; 44/14 (6. 12. 1914) v prispevku »Vojni davek« (»...nad 4.000 kron z doklado pol odstotka...nad 20.000 kron pa naraste na 4 odstotke...«)

10 Štajerc; 41/14 (22. 11. 1914) v prispevku »Črnovojnike zavaruje« (»...mala premija od 35 do 1.000 kron... brez zdravniške preiskave... v slučaju smrti takojšnje izplačilo...«).

11 Štajerc; 1/15 (3. 1. 1915) v prispevku »Mestna hranilnica na Ptuj« in v 2/15 (10. 1. 1915) v prispevku »Okrajna hranilnica v Konjicah« (»...obresti vlog po 5%,...od posojil pa na zemljišča 6%, od občinskih in društvenih posojil pa 5%...«) ter v 6/15 (7. 2. 1915) v prispevku »Vabilo na občno zborovanje« (»...Sv. Duh - Loče...«).

12 Štajerc; 5/15 (31. 1. 1915) v prispevku »Afera v križevski opekarni« (»dva kaznovana s 70 in dva z 10 kronami. Grossmann je napačno sestavil bilanco...«).

13 Štajerc; 5/15 (31. 1. 1915) v prispevku »Razredna loterija.«

14 Štajerc; 14/15 (4. 4. 1915) v prispevku »Natančna vsota« (»... 9.060 milijonov mark ali 10.509 milijonov kron...«) in v 7/15 (14. 2. 1915) v prispevku »Politične spremembe« (»...dr. Bilinski, finančni minister, je odstopil...cesar je imenoval novega, dr. Koerber...«) ter v 20/15 v prispevku »Podpišite drugo vojno posojilo« (»...94 K 75 v po 10 letih dobite vrnjeno

Poleti se je "Štajerc" ponovno angažiral za akcijo čim večjega zavarovanja črnovojnikov, pri čemer pa je bila zavarovalna premija v primerjavi s tisto pred enim letom precej višja. Časopis je "zabrenkal" na čustveno plat družin in jim želel zagotoviti omilitev v primeru smrti njihovega sina ali očeta na fronti.¹⁵

Vpisovanje drugega vojnega posojila je potekalo zelo uspešno. Akcija se je končala, po podaljšanju roka do 5. julija, v Avstriji z 2,5 milijona kronami ter na Ogrskem z 1,12 milijona kronami.¹⁶

Le nekaj manj pomembnih finančnih zadev se je še dogodilo na Spodnjem Štajerskem, "Štajerc" pa je že konec septembra obvestil bralce, da bo država prav kmalu razpisala že tretje vojno posojilo.¹⁷

Država je sprejela tudi še sklep o uvedbi novih davkov od dediščin, daril in zavarovalnih premij in pričakovala, da se ji bo v blagajno tako nabralo za 23 milijonov kron novih dohodkov.¹⁸

V sredini oktobra 1915 je izšel **razpis za tretje vojno posojilo** v posebnem propagandnem sestavku, pa tudi med oglasi. Poziv je bil že tradicionalno patriotsko usmerjen.¹⁹

Akcija vpisovanja vojnega posojila je tekla zelo uspešno tudi na Spodnjem Štajerskem, saj se je npr. samo na državni gimnaziji v Celju vpisalo kar 44.478 kron in se je po prvih zbranih podatkih resno računalo na skupno vsoto 271 milijonov kron zbranega denarja na Štajerskem ter več kot 4.015 milijonov kron v Avstriji.²⁰

Vsa zbrana denarna sredstva v treh vojnih posojilih so pa bila le majhen delež v skupnih vojnih stroških. Tako je šele konec leta 1915 "Štajerc" objavil podatke, da so bili ti stroški skoraj 18 milijard kron in so se povečali od junija istega leta za skoraj 5 milijard kron, za ta državni dolg je bilo treba plačati kar 700 milijonov kron obresti.²¹

"Štajerc" je seznanil svoje bralce tudi z vojaškimi stroški in proračuni Rusije in Anglije, slednja je za leto 1916 načrtovala dve novi posojili (12 in 7 milijard mark).²²

Vrednost avstrijske krone je bila ob koncu leta 1915 v švicarskih bankah še dokaj stabilna. Menjalni kurz je znašal 100 švic. frankov = 136 avstr. kron.²³

100 K oz. 6,5 % obresti v 10 letih...danes je država najhvaležnejši dolžnik in najboljši plačnik") in „Naš presvitli cesar“ („za avstrijsko vojno posojilo je dal 5 milijonov kron iz svojega lastnega premoženja, prav toliko za ogrsko vojno posojilo...“).

15 Štajerc; 25/15 (20. 6. 1915) v prispevku „Vojno zavarovanje“ („...npr. za 1.000 kron znaša zavarovalna polmesečna premija 3,75 krone...“).

16 Štajerc; 28/15 (11. 7. 1915) v prispevku „Vojno posojilo“ („...velikanski uspeh... Prvo in drugo vojno posojilo skupaj: v Avstriji 4,8 milijona in v Ogrski za 2,3 milijona kron...“).

17 Štajerc; 33/15 (15. 8. 1915) v prispevku „Razno“ („...v nedeljo 15. avgusta bo ljudska loterija na Ptujju. Ob slovesnosti cesarjevega rojstnega dneva...“) in v 37/15 (12. 9. 1915) v oglasu „Denar se je našel“ ter v 39/15 (26. 9. 1915) v prispevku „Tretje vojno posojilo“ („...najverjetneje po končanem vpisu tretjega posojila v Nemčiji...“).

18 Štajerc; 40/15 (3. 10. 1915) v prispevku „Novi davki“ („...v veljavo z 1. 1. 1916...“).

19 Štajerc; 41/15 (10. 10. 1915) v prispevkih „Tretje vojno posojilo“ in „Podpišite tretje posojilo.“

20 Štajerc; 46/15 (14. 11. 1915) v prispevku „Tretje avstrijsko vojno posojilo“ in v 48/15 (28. 11. 1915) v prispevku „Uspeh podpisovanja na Štajerskem.“

21 Štajerc; 48/15 (28. 11. 1915) v prispevku „Vojni stroški do konca leta 1914.“

22 Štajerc; 47/ (21. 11. 1915) v prispevku „Ruski proračun in novi davki“ („za leto 1916 izdatki 3,25 milijarde rubljev...“) in v 52/15 (26. 12. 1915) v prispevku „Stroški za angleške armade“ („...ko bo Anglija imela 4 milijona vojakov, bodo dnevni stroški 130 do 140 milijonov mark...“).

23 Štajerc; 51/15 (19. 12. 1915) v prispevku „Švica - Avstrija.“

Do aprila 1916 je vladala v Štajercu praznina glede informacij o finančnih zadevah. Le mestna hranilnica v Mariboru je marca v dobrodelne namene darovala 30.000 kron.²⁴

V sredini aprila 1916 je država **razpisala četrto vojno posojilo**. Do sredine maja je bil razpisni rok. Določeni so bili pogoji vračanja vpisanih obveznic na 40 let zadnji obrok pa naj bi se izplačal do leta 1956. Obrestna mera je bila 5,5 %. Vpisi so bili mogoči v obveznicah od 25 kron dalje, prilagojeni na različne premoženjske možnosti prebivalstva. Poseben poziv za čim večje vpisovanje posojila je v Štajercu objavil tudi ptujski okrajni načelnik Josip Ornig.²⁵

Odmevi na razpis posojila so bili na Spodnjem Štajerskem zelo ugodni; mestna hranilnica na Ptujju je objavila, da bo vpisala milijon kron, znana ptujska veletrgovina z manufakturnim blagom Sadnik&Kraker pa 100.000 kron. Mestna hranilnica v Celju je obljubila vpis 1,5 milijona kron, občinska hranilnica v Mariboru 3 milijone in veleposestnik Vinzens Bachler z gradu Račje kar 100.000 kron. Mestna občina Slovenska Bistrica je vpisala 30.000, Nemško telovadno društvo pa 20.000 kron. Izkazali sta se tudi tovarna kemičnih izdelkov iz Hrastnika (100.000 kron) in tovarnar Westen iz Celja (300.000 kron).²⁶

Malo pred koncem poteka roka za vpisovanje posojila je "Štajerc" objavil še zadnji poziv prebivalstvu in jih zelo čustveno pozval, naj se patriotsko odzovejo na akcijo in naj ne hranijo denarja doma.²⁷

Odmev je bil ob koncu akcije res vsesplošen, saj so sledili še številni vpisi posojila; vinogradnik Franc Horvat iz Gornje Radgone (10.000 K), Lovrenc Lauritsch iz Konjic (100.000 K), grof Fünfkirchen iz Gornje Radgone (40.000 K), Delavska zavarovalnica za Štajersko in Koroško (20 milijonov K), Pivovarna Reininghaus (600.000 K) in gospa Therese von Reininghaus (100.000 K), deželni glavar grof Eduard Attems (40.000 K), firma Puch (500.000 K) itd.²⁸

Država je podaljšala razpisni rok za četrto vojno posojilo do 23. maja z željo, da "se bo doseglo veliko gospodarsko zmago," saj je bilo že do sredine maja vpisanega čez 3,3 milijarde K. Mestna občina Ptuj je vpisala 100.000 K, Mestna hranilnica Ptuj 3 milijone K ter ptujski okrajni zastop, na predlog Josipa Orniga, 100.000 K in Okrajni zastop Ormož 100.000 K. Občina Breg pri Ptujju je vpisala 20.000 K. Do konca maja 1916 je bilo v Avstriji vpisanega za 4. vojno posojilo 4,442 milijarde K, kar je za dobrih 10 % več kot pri tretjem vojnem posojilu. Tudi v štajerskih šolah so zbrali za 6 milijonov K (npr. v nemški šoli na Bregu pri Ptujju kar 51.000 K).²⁹

V četrtem vojnem posojilu se je posebej izkazal Maribor, ki ga je "Štajerc" še posebej pohvalil za njegovo patriotsko delo. Od 2.280 strank se je v Mariboru nabralo za dobrih 12 milijonov K vpisane-

24 Štajerc; 10/16 (5. 3. 1916) v prispevku „Mestna šparkasa v Mariboru“ („...5000 za Rdeči križ, za proteze 5000, za slepce 10.000, za vojaške vdove in druge patrijotične namene 10.000 kron...“).

25 Štajerc; 17/16 (23. 4. 1916) v prispevku „Podpišite 4. vojno posojilo!“ („...Vsak bogat ali ubožni lahko podpiše po svojem okusu in premoženju...“) in v 18/16 (30. 4. 1916) v celostranskem oglasu na 7. strani.

26 Štajerc; 14/16 (2. 4. 1916) v prispevku „Na 4. avstrijsko vojno posojilo“ ter v 16/16 (16. 4. 1916) v prispevku „4. vojno posojilo“ in 17/16 (23. 4. 1916) v prispevku „4. vojno posojilo“ in v 19/16 (7. 5. 1916) v prispevku „4. vojno posojilo.“

27 Štajerc; 20/16 (14. 5. 1916) v prispevku „Ali ljubiš Avstrijo?“ („...potem podpiši vojno posojilo...denar in kri ...najvarčnejše naložen denar...kdor skriva svoj denar v takem hipu, namesto da bi ga posodil cesarju – ta škoduje denarju in sebi!“).

28 Štajerc; 20/16 (14. 5. 1916) v prispevku „Za 4. vojno posojilo so podpisali“ („...Družina Reininghaus je doslej podpisala že za 3,2 milijona K..., firma Puch doslej pri štirih posojilih skupaj 1,4 milijona K“).

29 Štajerc; 21/16 (21. 5. 1916) v prispevku „4. vojno posojilo“ in v 23/16 (4. 7. 1916) v prispevku „4. vojno posojilo“ („...2,314 milijarde K za 40-letno in 2,128 milijarde K za 7-letno vračanje...“) ter v 25/16 (18. 6. 1916) v prispevku „Izid 4. vojnega posojila na Štajerskem“ („...nasploh pa je za 60 milijonov višje kot v 3. posojilu...“) in v 26/16 (25. 6. 1916) v prispevku „Breg pri Ptujju.“

ga denarja, pa tudi v prejšnjih treh posojilih se je mesto lepo izkazalo, saj je zbralo kar 28,7 milijona K.

Slovenska Bistrica, manjše mesto kot Maribor, je v četrtem vojnem posojilu zbralo skoraj 645.000 K, v vseh štirih skupaj pa kar 1,3 milijona K.³⁰

Avstrija je v sredini aprila uveljavila že leta 1915 obljubljeni davek na vojne dobičke po posebni progresivni obdavčitveni lestvici. Podobno so bili uvedeni na Ogrskem posebni davki na luksuz, avtomobile, peneča vina in zasebna stanovanja, tako je bilo pričakovati za 30 milijonov novih dohodkov v državno blagajno. V začetku novembra je vlada v Avstriji sprejela dodaten sklep, da bo pri redni odmeri dohodnine oziroma odmerjenega davka obračunala še vojne doklade v višini od 15 do 120%.³¹

Ves čas vpisovanja četrtega vojnega posojila je "Štajerc" objavljala še izide loterijskih žrebanj v Gradcu in Trstu ter razna druga priložnostna žrebanja, kot je to počel že ob prvih treh vojnih posojilih.

V avgustu 1916 je "Štajerc" objavil novico, da se bo z novim letom iz obtoka vzelo kovance za 20 vinarjev iz niklja in se jih nadomestilo z železnimi. Ob splošnem pomanjkanju kovinskega drobiža je začelo primanjkovati tudi bankovcev za 2 kroni. Vrednost avstrijske krone je ob koncu leta nekoliko padla (npr. 1 nemška marka = 1,56 K; pred vojno 1: 1,18 K).³²

Kot uvod v **razpis novega, že petega vojnega posojila**, je "Štajerc" objavil, da bo tudi Nemčija v kratkem razpisala novo posojilo v višini 12 milijard mark, kar je že dovolil nemški državni zbor.

Avstrijsko peto vojno posojilo je bilo razpisano neposredno pred nenadno smrtjo cesarja Franca Jožefa. Kljub cesarjevi smrti je akcija potekala zelo uspešno, in kar se je pri razpisih vojnih posojil pojavilo prvič, je dejstvo, da je v "Štajercu" izšel dvojezičen (slovensko-nemški) razpis oziroma oglas za vpisovanje vojnega posojila.³³

Ptujski okrajni zastop je na svojem decembrskem zasedanju sprejel sklep, da bodo v petem vojnem posojilu iz okrajnih sredstev namenili kar 3 milijone K. V akcijo so se vključili Okraj Laško (2 milijona K), Občina istega trga (100.000 K), Okrajni zastop Rogatec (100.000 K) in Trška občina Rogatec (50.000 K), Občina Rogaška Slatina (20.000 K), Okraj Konjice (500.000 K), mestna hranilnica na Ptuj (500.000 K), Občina Trbovlje (1 milijon K), Okraj Slovenj Gradec (400.000 K), Mestna občina Slovenska Bistrica (65.000 K), Občinski zastop Zgornja Bistrica (25.000 K), Okraj Vransko (300.000 K), mesto Ljutomer (100.000 K), Zdravilišče rogaška Slatina (100.000 K), Okraj Maribor (1 milijon K), Okraj Ormož (1 milijon K), Okraj Rogatec (500.000 K), Okraj Brežice (400.000 K), Občina Celje - okolica (250.000 K), Občina Dobrna (20.000 K), Mestna občina Ormož (100.000 K), mesto Gradec (15 milijonov K) in Štajerski deželni odbor (15 milijonov K), Štajerski sklad za ujme (90.000 K), Trška občina Šoštanj (100.000 K), stranke hranilnice v Slovenski Bistrici (319.000 K) in sama Hranilnica Slovenska Bistrica (500.000 K), Vzajemna posojilna blagajna (5000 K), Okraj Slovenska

30 Štajerc; 34/16 (30. 7. 1916) v prispevku „Mesto Maribor in vojno posojilo“ („...Pač krasen uspeh tega največjega nemškega mesta na Spodnjem Štajerskem!“) in 33/16 (13. 8. 1916) v prispevku „Slovenska Bistrica“ („...v prvem 131.500 K, v drugem 135.500 K, v tretjem 427.700 K, v četrtem 645.000 K, oz. 1.339.700 K“).

31 Štajerc; 18/16 (30. 4. 1916) v prispevku „Davek na vojne dobičke“ („od 5% do 45%“) in 26/16 (25. 6. 1916) v prispevku „Novi davki na Ogrskem“ ter v 45/16 (5. 11. 1916) v prispevku „Vojne doklade.“

32 Štajerc; 32/16 (6. 8. 1916) v prispevku „Železni denar“ in v 39/16 (24. 9. 1916) v prispevku „Drobiž“ („...nekateri ljudje so trgali 2 kronski bankovec na dva ali štiri dele...celo banke so to sprejemale...“) in 53/16 (31. 12. 1916) v prispevku „Današnja vrednost.“

33 Štajerc; 48/16 (26. 11. 1916) v prispevku „Akcija za peto vojno posojilo“ („...čez 6 %“).

Bistrica (200.000 K), Nemška ljudska šola Slovenska Bistrica (34.000 K), okoliška šola (48.000 K).³⁴

Časopis "Štajerc" je ob koncu akcije za peto vojno posojilo zapisal, da je vedel, da so Štajerci med najboljšimi vplačniki vojnega posojila in jih pohvalil za njihovo zvestobo domovini in cesarju.

Podpisovanje petega vojnega posojila je bilo podaljšano do 10. januarja 1917 in "Štajerc" je objavil prve, sicer še neuradne rezultate, ki pa so pokazali, da je bilo vpisanih kar 2,412 milijarde K. Zbrana vsota je bila višja za skoraj 100 milijonov od prejšnjega, četrtega posojila. Ponovno se je izkazala Štajerska, saj je bilo zbranih približno 302 milijona K (za okoli 70 milijonov več kot pri zadnjem posojilu). Posebej dobro so se izkazale posojilnice in hranilnice, pa tudi šole, kjer so zbrali kar 9,5 milijona K. Občine ptujskega okraja so vpisale skupaj skoraj milijon K.³⁵

Država pa je poleg razpisanega vojnega posojila poskrbela še za dodatne vire polnjenja svoje blagajne. Omejila je promet z devizami, ki so prihajale ali odhajale iz države, trganje bankovcev (na dva ali štiri dele) je od konca januarja dodatno obdavčila, poskrbela za dohodninski in rentni davek ter za davek na tovarnine in železniške karte (od 3 do 15 % glede na pomembnost železniške proge!?) in potrdila vinsko naklado na Štajerskem. Februarja je razširila svoje želje, ko je razmišljala, da bi uvedla še davek na samske osebe po pruskem in angleškem vzoru. Katoliške škofove je oblast opozorila, da je izdala poseben odlok, s katerim je prepovedala odtekanje njihovega denarja v Vatikan.³⁶

Države pa kljub vsem problemom finančne narave ni motilo še vedno redno tedensko igranje loterije v Gradcu in Trstu, o čemer je "Štajerc" svoje bralce redno obveščal na svoji zadnji strani med oglasi.

V pričakovanju morebitnega vstopa ZDA v svetovno vojno je "Štajerc" objavil novico, da so na borzi v New Yorku nekoliko padli devizni kurzi in izrazil svoje prepričanje, da bi bil vstop v vojno za ZDA njena največja nesreča.³⁷

Konec februarja 1917 je država izdala nove kovance s podobo že novega cesarja Karla I. (srebrniki in zlatniki). Štajerski deželni zbor je uvedel edino povišanje v tem času, saj je povečal učiteljske doklade, država pa zvišala podpore svojcem vpoklicanih vojakov.³⁸

Ko je 29. januarja 1917 Brežice prizadejal hud potres, se je tudi "Štajerc" vključil v akcijo za zbiranje finančne in druge pomoči za prizadete na tem področju. Med prvimi so darovali sam cesar

34 Štajerc; 50/16 (10. 12. 1916) v prispevku „Zborovanje okrajnega zastopa ptujskega“ in 51/16 (17. 12. 1916) v prispevku „5. vojno posojilo“ in v 52/16 (24. 12. 1916) v prispevku „Za 5. vojno posojilo.“

35 Štajerc; 1/17 (7. 1. 1917) v prispevku „5. vojno posojilo“ („patrijotično delo in denar je naložen tudi najvarnejše“) in v 2/17 (14. 1. 1917) v prispevku „5. vojno posojilo“ ter v 3/17 (21. 1. 1917) v prispevku „Izid podpisovanja na 5. vojno posojilo na Štajerskem“ ter v 4/17 (28. 1. 1917) v prispevku „Podpisovanje občin ptujskega okraja na 5. vojno posojilo“ („...936.900 K...“).

36 Štajerc; 1/17 (7. 1. 1917) v prispevku „Promet z devizami“ („...v tujino največ za 500 K avstrijskih bankovcev...Ves tuji denar, kar ga pride v državo, je oddati centrali za devize...“) in 2/17 (14. 1. 1917) v prispevku „Pretrgani 2-kronski bankovci“, 3/17 (21. 1. 1917) v prispevku „Prijave za dohodninski in rentni davek“ in v prispevku „Davek na tovarnine in železniške karte“ („...na leto bo to prineslo državi okrog 3 milijone K...“) ter v 4/17 (28. 1. 1917) v prispevku „Vinska naklada na Štajerskem potrjena“ („...za leto 1917 za vino, vinski mošt in vinsko drozgo...od vsakega hektolitra vina 9,50 K, od mošta in drozge pa 7,14 K...če je domača uporaba, pa le za vse polovico...“) ter v 7/17 (18. 2. 1917) v prispevku „Davek na samske ljudi“ ter še v 6/17 (11. 2. 1917) v prispevku „Cerkveni denar ne sme v Italijo.“

37 Štajerc; 6/17 (11. 2. 1917) v prispevku „Newyorška borza in vojna napetost.“

38 Štajerc; 8/17 (25. 2. 1917) v prispevkoma „Novi denar s podobo cesarja Karla“ („srebrni po 50 vin, po 1 in 2 K ter nekaj zlatnikov po 10, 20 in 100 K...“) in v „Vojne doklade učiteljem“ („...oženjeni učitelji brez otrok 460 K, z enim ali dvema otrokoma 540 K, s 3 ali 4 otroki 600 K in z več kot štirimi 700 K... katehetom se zviša odškodnina za 10 %, potnina za 50 %...“) ter v 14/17 (8. 4. 1917) v prispevku „Zvišanje podpor“ („za 20–25 %“).

(15.000 K iz lastnih sredstev), nadvojvoda Maks (15.000 K), Štajerski sklad za nujno silo (10.000 K) in Odbor mariborske občinske hranilnice (5.000 K). Nasploh sta bili zelo radodarni v dobrodelne namene mariborska hranilnica, ki je darovala še 30.000 K v druge namene in hranilnica v Ormožu, za podobne namene.³⁹

Ko je "Štajerc" objavil konec marca 1917 novico, da je firma Krupp v Nemčiji za njihovo šesto vojno posojilo podpisala za kar 40 milijonov mark in se je do konca aprila nabralo že za skoraj 13 milijard mark denarja,⁴⁰ je bila to že kar ustaljena napoved, da bo tudi Avstrija razpisala novo vojno posojilo.

V začetku maja 1917 je bilo **razpisano novo, že šesto avstrijsko vojno posojilo**. Zanimivost "Štajerčeve" agitacije je v tem, da je prvič pozval prebivalstvo na Spodnjem Štajerskem z narodnim poimenovanjem. Zopet je časopis natresel veliko patriotičnih gesel in podkrepil upravičenost akcije z novico, da je avstrijski cesar Karel I. podpisal po 12 milijonov K za avstrijsko in prav toliko tudi za ogrsko posojilo.⁴¹

Od šestega vojnega posojila si je država obetala velik uspeh, saj je pričakovala, da bodo ljudje pokazali visoko patriotsko zavest. Tudi od nove italijanske ofenzive je bilo, po njenem prepričanju, zelo odvisno, da so ljudje hiteli s podpisovanjem posojila, kljub temu da še je podaljšala razpisni rok.⁴²

O podpisovanju za peto in šesto vojno posojilo je razpravljal na svoji seji tudi ptujski okrajni zastop ter posebej kritiziral tri občine, ki niso podpisale obeh posojil (Ternovec, Sveti Urban in Stojnce). Na predlog Kasperja je ptujski okrajni zastop sklenil tudi v šestem vojnem posojilu vpisati vsoto 3 milijone K. To gesto je "Štajerc" posebej pohvalil! Še posebej se je pri vpisovanju posojila izkazala privatna zavarovalna družba "Avstrijski Phoenix," ki je samo za šesto posojilo vpisala kar 18 milijonov K lastnih sredstev ter zbrala po avstrijskih kronovinah še 75 milijonov K.⁴³

Končna vsota vsega šestega vojnega posojila v Avstriji je bila 4,9 milijarde K in je bila najvišja med vsemi dotedanjimi vpisi.⁴⁴

39 Štajerc; 5/17 (4. 2. 1917) v prispevku „Potres“ („ob 10 uri, 27 minut in 37 sekund“) in v 6/17 (11. 2. 1917) v prispevku „Nadvojvoda Maks po naročilu cesarja v Brežicah“ ter v 10/17 (11. 3. 1917) v prispevku „Razno“ („6.000 K za vdove in sirote padlih Mariborčanov, 1.000 K za sirote in vdove padlih iz mariborskega političnega okraja, 5.000 K za vzdrževanje vojne kuhinje, 4.000 K za preskrbo cenejših živil pri mestnem svetu, 1.200 K za okrepevalnico na glavnem kolodvoru, 2.400 K za izboljšanje hrane v mariborski bolnici za ranjence, 5.000 K za hrano ubogih vojaških otrok v mariborskem okraju, 500 K za oslepele v vojni, 1.000 K za štajerski sklad proti ujmam, 6.000 K za vojno - pomožne namene.....Pač hvalevredno postopanje te nemške šparkase!“) in v 18/17 (6. 5. 1917) v prispevku „Šparkasa v Ormožu“ („...200 K za boj proti TBC na Štajerskem, po 200 K Schulvereinu in Südmarku, 100 K društvu v vojni poškodovanih hranilniških uradnikov, 500 K prostovoljni brambi v Ormožu, 300 K za potres v Brežicah, 6.000 K Mestni občini Ormož, po 100 K za vojnega poškodovanca iz mesta Ormož in za enega iz sodnega okraja Ormož... Šparkasa je do sedaj v vojno – pomožne namene darovala 7.700 K ... Pač lep uspeh tega vzorno peljanega zavoda“).

40 Štajerc; 12/17 (25. 3. 1917) v prispevku „Za 6. vojno posojilo“ in v 18/17 (6. 5. 1917) v prispevku „13 milijard nemškega vojnega posojila“ in 20/17 (20. 4. 1917) v prispevku „Vojno posojilo“ („...velik vzgled nam je nemških 13 milijard...“).

41 Štajerc; 19/17 (13. 5. 1917) v prispevku „6. avstrijsko vojno posojilo je razpisano“ („od 10. maja do 8. junija 1917...“) in v 20/17 (20. 5. 1917) v prispevku „6. vojno posojilo“ („smo v dobi, ki je posebno važna za srečen konec vojne“).

42 Štajerc; 22/17 (3. 6. 1917) v prispevku „VI. vojno posojilo“ in v 24/17 (17. 6. 1916) v prispevku „Prebivalstvu Štajerske“ („...podaljšani rok do 22. junija 1917...“).

43 Štajerc; 24/17 (17. 6. 1917) v prispevku „Naknadna dovolitev podpisovanja vojnega posojila občin“ in v 26/17 (1. 7. 1917) v prispevku „Vposlano.“

44 Štajerc; 26/17 (1. 7. 1917) v prispevku „34 milijard vojnega posojila“ („vseh avstrijskih 23 milijard in še 8,54 ogrskih in sedaj še najmanj 2 milijardi oz. skupaj 11 milijard, skupaj 34 milijard: prvo (2,2), drugo (2,68), tretje (4,2), četrto (4,52), peto (4,46) in šesto (4,9)...“).

Država je še kar spretno krmarila med prihodki in izdatki v državni blagajni, saj je konec junija 1917 povišala draginjske doklade upokojenim državnim uslužbencem, njihovim vdovam in sirotam. V te namene se je pričakoval dodatni izdatek v višini 10 milijonov K.⁴⁵

Do novembra 1917 se je, po uspešnem šestem vojnem posojilu, "Štajerc" ukvarjal in poročal predvsem o vsakotedenskih loterijskih številkah v Gradcu in Trstu, vojnem dobičkarstvu v Ljubljani ter predloženem državnem proračunu Avstrije.⁴⁶

"Štajerc" se je prvič dokaj ostro lotil politike državnih podpor in se ni strinjal z velikimi podporami, ki so jih dobivali vojni begunci, predvsem Židje. Posebej je navedel primer, koliko dobijo matere z velikim številom otrok, in to primerjal z zaslužki uradnikov in avstrijskih vojnih invalidov. Skliceval se je na davkoplačevalce in njihov že tako ali tako težki položaj.⁴⁷

V sredini novembra 1917 je država **razpisala novo, sedmo vojno posojilo**, ki ga je pospremil "Štajerc" z že znanimi patriotičnimi mislimi, namenjenimi prebivalstvu Spodnje Štajerske. Podoben oklic je kmetovalcem naslovila v "Štajercu" tudi Zveza kmetijskih zadrug na Štajerskem.⁴⁸

Ko je že teklo vpisovanje sedmega vojnega posojila, se je "Štajerc" posebno razburjal ob novici, da so v Pragi najeli veliko posojilo (60 milijonov K) za razna investicijska dela, in je to početje komentiral kot nespametno. Predlagal jim je, da bi bilo bolje, če bi pomislili na vojno posojilo, pa tudi na podporo vdovam in sirotam. Odločitev Čehov je "Štajerc" označil kot nepatriotsko dejanje do Avstrije.⁴⁹

V začetku leta 1918 je "Štajerc" objavil podatke za trenutno stanje pri podpisovanju sedmega vojnega posojila. Nabralo se je že nekaj čez 6 milijard K, podpisovanje v vojski pa še ni bilo končano.⁵⁰

Vse do konca aprila je bila v "Štajercu" prava praznina informacij o denarnih zadevah; objavljal je le tedenske loterijske izide iz Gradca, Trsta, z Dunaja in iz Linza ter kakšno zaključno poročilo banke ali hranilnice.⁵¹

45 Štajerc; 25/17 (24. 6. 1917) v prispevku „Draginjske doklade“ („...upokojeni državni uslužbenec, tudi državni učitelj, katerega pokojnina ne presega 4000 K., dobi 100 K., vdove 80 K, za upokojene delavce 80 K, njihove vdove 60 K, a sirote državnih uradnikov 40–50 K, sirote slug 40 K...“).

46 Štajerc; 40/17 (7. 10. 1917) v prispevku „Državni proračun“ in v „Vojni dobičkarji na Slovenskem“ („...v Ljubljani je kupil devet hiš...“).

47 Štajerc; 42/17 (21. 10. 1917) v prispevku „Vojni ujetniki, begunci in - davkoplačevalci“ („...Treba je enkrat spregovoriti ostro besedo, ki jo mora tudi oblast slišati....s šestimi otroki dobi 11.872 K ...a neki kočar, Veselič iz Turškega vrha, ki je izgubil v vojni nogo, pa le mesečno 8 K (!!!) invalidske podpore...“).

48 Štajerc; 45/17 (11. 11. 1917) v prispevku „Sedmo avstrijsko vojno posojilo“ in v 46/17 (18. 1. 1917) v prispevku brez naslova („Da v finančnem oziru ne zaostanemo za krasnimi uspehi na bojnem polju in da dostojanstveno dokažemo skupno silo naše krasne Avstrije, je dolžnost vsakega, da podpiše 7. vojno posojilo!“) ter v „Tolar, krono, vinar iz žepov!“ („Za 7. vojno posojilo, milijarde, ki jih dobi domovina, da dokončno zlomi trmo sovražnikov. Zato podpiši!“) ter v 47/17 (25. 11. 1917) v prispevku „Domovina mora živeti“ (geslo: Naprej, zunaj z orožjem! Doma z denarjem! Zato podpiši VII. vojno posojilo!“) in 46/17 (18. 11. 1917) v prispevku Oklic.“

49 Štajerc; 48/17 (2. 12. 1917) v prispevku „Novo milijonsko posojilo mesta Prage“ („...za novo univerzo (2 milijona K), za nove ulice (2 milijona K), za mostove in nabrežja (7 milijonov K), za kanalizacijo (4 milijone K), za električno cestno železnico - razširitev omrežja (31 milijonov K), itd....a saj vemo, da političnim strankam Avstrija sploh ni njih domovina...“).

50 Štajerc; 2/18 (13. 1. 1918) v prispevku „Uspeh 7. vojnega posojila“ (6,04 milijarde K).

51 Štajerc; 4/18 (27. 1. 1918) med oglasi (zadnja stran) in v 10/18 (10. 3. 1918) v prispevku „Okrajna šparkasa v Slovenski Bistrici“ („...v letu 1917 je bil denarni promet 9,2 milijona K, leta 1916 le 3,9 milijona K, ...stanje vlog je bilo 3, 2 milijona K pri 3241 knjižicah; čisti dobiček znaša 21.464, 20 K;... to je najvišji dobiček od obstoja šparkase sploh...“).

Ko je "Štajerc" objavil rezultate že osmega nemškega vojnega posojila, se je dalo zopet slutiti, da se pripravlja tudi nov razpis v Avstriji. "Štajerc" se je prvič kritično vprašal o smislu tako visokih vojaških stroškov v Avstriji, saj bi lahko tako zbrani denar koristneje porabili za druge potrebne namene.⁵²

V začetku junija 1918 je pozval "Štajerc" vse prebivalstvo na Spodnjem Štajerskem na **podpisovanje novega, osmega, vojnega posojila**. Po njegovem prepričanju bo podpisovanje pripomoglo k uspešni končni zmagi Avstrije. Prav sam cesar Karel I. je naredil velik vtis na prebivalstvo, ko je časopis objavil novico, da je podpisal za kar 12 milijonov K novega posojila. "Štajerc" je poročal, da pa so se prvič od podpisovanj vojnih posojil pojavile določene težave na terenu, saj so podpisovanje na Spodnjem Štajerskem ovirali "brezvestni jugoslovanski hujskači," ki so ljudi odvracali od podpisovanja. Časopis je prebivalstvo pozval, da naj te "falote in veleizdajalce" prijavijo oblastem, da jih bo le-ta takoj zaprla. Država je za čim boljši uspeh akcije organizirala tudi trošenje propagandnih letakov iz letal nad trgi in mesti Štajerske ter podaljšala razpisni rok za podpisovanje posojila.⁵³

Uspeh osmega vojnega posojila je bil kljub vsem problemom, ki so se vedno bolj zgrinjali nad Avstrijo, še vedno presenetljivo visok, saj se je zbralo 5,763 milijard K.⁵⁴

"Štajerc" je prvič, dokaj kritično in objektivno, pozval kmete na Spodnjem Štajerskem, naj kljub hudim časom tudi varčujejo in čim prej poplačajo vse svoje dolgove, ki jih imajo na svojih posestvih. Opozoril jih je, da sicer sedaj še nosi "hrbtišče kmečki stan," da pa bo po koncu vojne drugače in jih država ne bo več tako upoštevala in potrebovala.⁵⁵

Kljub vedno bolj kritičnemu finančnemu stanju v Avstriji je država le morala skrbeti tudi za vzdrževanje socialnega miru in je tako finančno podprla nekatere kategorije prebivalstva.⁵⁶

Da je Avstrija v vedno večjih finančnih težavah, je pokazal tudi padec vrednosti njenega denarja na evropskih denarnih trgih na Dunaju, v Berlinu in v Zürichu.⁵⁷

52 Štajerc; 17/18 (28. 4. 1918) v prispevku „Osmo nemško vojno posojilo“ („14,55 milijonov mark...složna materialna in moralna požrtvovalnost celega naroda mora dovesti do popolne zmage. To je rekord vseh posojil; prvo (4,46), drugo (9,06), tretje (12,16), četrto (10,77), peto (10,69), šesto (13,12), sedmo (12,5)...skupaj je bilo vpisanega 86, 96 milijonov mark vojnih posojil...“) in v 21/18 (26. 5. 1918) v prispevku „49 milijonov kron nas stane vojska vsak dan“ („kaj vse bi se dalo narediti v mirnem času za ta grešni denar? Šole, bolnice, čitalnice, muzeje... socialno zavarovanje...zdaj letijo milijoni v zrak, vsako uro za dva milijona!...a vojska se dotika tudi nas v zaledju z lakoto...Grožno. Pa še ni videti konca...“).

53 Štajerc; 23/18 (9. 6. 1918) v prispevku „Podpisovanje“ („Podpisovanje je dolžnost vsakega Avstrijca, posebej pa vsakega somišljenika „Štajerčeve“ patrijotične državi in cesarju zveste stranke...“) ter v 24/18 (16.6.1918) v prispevku „Razno“ in v 25/18 (23. 6. 1918) v prispevku „Glede podpisovanja“ in v 26/18 (30.6.1918) v prispevku „Propagandni poleti“ („od 22. junija dalje poleti na črti Gradec–Bruck–Leoben–Gradec in Gradec– Maribor–Ptuj–Radgona–Feldbach–Gradec“) ter v 28/18 (14. julij 1918) v prispevku „Prebivalstvu Štajerske“ („do srede 17. julija 1917, do opoldne“).

54 Štajerc; 29/18 (21. 7. 1918) v prispevku „Uspeh 8. vojnega posojila.“

55 Štajerc; 31/18 (4. 8. 1918) v prispevku „Štedljivost za prihodnost“ („poplačajte dolgove in naložite vaš odvečen denar v šparkasah...“).

56 Štajerc; 31/18 (4. 8. 1918) v prispevku „Vojnopomožni zaklad“ („vojni invalidi dobijo enkratno pomoč 1000 K“) in v 36/18 (8. 9. 1918) v prispevku „Draginjski dokladi učiteljem“ („...v javnih ljudskih in meščanskih šolah...od 979 do 4.932 K“).

57 Štajerc; 36/18 (8. 9. 1918) v prispevku „Vrednost avstrijske krone“ („12. avgusta 1918 je na dunajskem trgu poskočila cena nemške marke...pred vojno 1 K 17 v, sedaj 1 K 65 v; švicarski frank 95 vinarjev, sedaj 2 K 50 v; v Zürichu so nam dali za 1 K kar 1 K 5 v, sedaj pa le 38 centimov... Vzrok je v preveliki množini papirnatega denarja...“).

Da bi država rešila, kar se je še rešiti dalo pri pridobivanju denarja, je "Štajerc" objavil konec septembra 1918 od posvetnih in cerkvenih (!?) oblasti podpisan proglas, ki je pozival prebivalstvo Štajerske, da nemudoma vloži svoj denar v hranilnice. Tako bodo državi pomagali pri premagovanju težke finančne krize, v katero je le-ta zabredla.⁵⁸

Država je odpravila plačevanje carin v zlatu in jih nadomestila z bankovci, ki pa so že dalj časa nosili s seboj kar 150-odstotno inflacijo. Podobno so konec oktobra 1918 v poslanski zbornici sprejeli sklep o določitvi novega eksistenčnega minimuma prebivalstva, ki so ga dvignili za 125%.⁵⁹

Država je bila pred svojim popolnim zlomom, "Štajerc" pa je še vedno objavljal rezultate loterij v Gradcu, na Dunaju, v Trstu in Linzu.

Ključne besede

Prva svetovna vojna, Avstrija, denar, vojna posojila.

Povzetek

Najpomembnejši finančni projekt Avstrije med prvo svetovno vojno so bili razpisi in izvedba vojnih posojil. Pri teh akcijah se je Avstrija zgledovala po zaveznici Nemčiji. Ob razpisih so se pri prebivalstvu sklicevali na patriotizem in vdanost cesarju ter obljubljali vračilo posojenega denarja s primernimi obrestmi (6,5 % v letu 1915 in 5,5 % v letu 1916). V osmih razpisanih posojilih se je zbralo dobrih 33 milijard kron iz najrazličnejših virov. Vojno posojilo so vpisovali posamezniki, firme, javne ustanove, banke in posojilnice, denar se je zbiral v šolah in cerkvah itd. Zgled sta jim bila tudi oba avstrijska cesarja (Franc Jožef v drugem posojilu z 10 milijoni in Karel v šestem s 24 milijoni kron).

Država je blagajno polnila tudi še z raznimi davki, ki pa so pri prebivalstvu vzbujali nezadovoljstvo. Padala je tudi vrednost denarja (ob koncu vojne že 150-odstotni padec predvojne vrednosti). Kljub katastrofalnemu splošnemu stanju v državi pa je časopis »Štajerc« še vedno objavljal prav do konca vojne (oktober 1918) rezultate loterijskih žrebanj v Gradcu in Trstu.

58 Štajerc; 39/18 (29. 9. 1918) v prispevku „Zmanjšanje denarne vrednosti - tvoja lastna krivda“ („...kar smo pred vojno dobili za 1 K, za to moramo plačati danes od 5 do 10 K in še več.....Ti si kriv za to zmanjšanje vrednosti denarja, ne imej denarja doma!“... podpisi: Manfred grof Clary, c.kr. namestnik, dr Leopold Schuster, knezoškof graški, dr Michael Napotnik, knezoškof lavantinski, Edmund grof Attems, deželni glavar).

59 Štajerc; 42/18 (20. 10. 1918) v prispevku „Carine“ („...1 K v zlatu: 2,5 K v papirju“) in v 43/18 (27. 10. 1918) v prispevku „Eksistenčni minimum“ („...od 1600 K na 3600 K...“) in v „Loterijske številke.“